

boeken

signalementen

Europa

Wintle, M. *The Image of Europe. Visualising Europe in Cartography and Iconography Throughout the Ages*. Cambridge University Press, 526 p., 65 pond (gebonden); Paul, L. & B. de Pater (red.). *Midden- en Oost-Europa. Geografie van een transitiezone*. Van Gorcum, 252 p., € 27,75.

De Franse koning Lodewijk XIV leerde in zijn jeugd de beginselen van de aardrijkskunde met een kaartspel waarin de vier continenten elk op eigen wijze waren gepersonifieerd. Europa werd uitgebeeld als een rijke en machtige vorstin. In de 19de eeuw was Europa de hartenaas van het kaartspel; Azië, Afrika en Amerika vormden de drie andere azen. Op talloze manieren is Europa door de eeuwen heen verbeeld: in kaartvorm, in beeldhouwwerk, op schilderijen. De aan de Universiteit van Amsterdam verbonden historicus Michael Wintle geeft er in *The Image of Europe* een uitputtend overzicht van. Hij laat ook zien dat de grens van Europa steeds verder oostwaarts schoof. Werd deze in de 16de eeuw getrokken tussen Zwarte Zee en Finse Golf, in de 18de eeuw kwam hij op last van de Russische tsaar Peter de Grote bij de Oeral te liggen.

Zo ver strekt (Oost-)Europa zich uit niet in het boek *Midden- en Oost-Europa*. Hoofdauteur Leo Paul beperkt zich tot de landen die lid werden van de Europese Unie in 2004 (Estland, Letland, Litouwen, Polen, Tsjechië, Slowakije, Slovenië, Hongarije) en 2007 (Roemenië en Bulgarije), plus

de landen van voormalig Joegoslavië. Verwacht geen encyclopedische informatie, maar wel een met talrijke voorbeelden verrijkt overzicht van de veranderingen die het gebied doormaakte in de afgelopen decennia. Een voorbeeld is hoe de Nederlandse toerist onder auspiciën van de ANWB Oost-Europa ontdekte. De ANWB heeft Roemenië nog niet 'vrijgegeven', maar de Baltische landen wel: je kunt er veilig heen, zeker in konvooi. Samen met het afgelopen november ook bij Van Gorcum verschenen *West-Europa* biedt het boek een actuele geografische analyse van ons continent. Zie ook Leden-service, pag. 47.

Overstromingen & leefbare wijken

Pieterse, N. e.a. *Overstromingsrisicozonering in Nederland. Hoe in de ruimtelijke ordening met overstromingsrisico's kan worden omgegaan*. 65 p.; Raspe, O. e.a. *Bedrijvigheid en leefbaarheid in stedelijke woonwijken*. 174 p., beide uitgaven van het Planbureau voor de Leefomgeving (www.pbl.nl).

Overstromingsrisicozonering is een planologisch instrument om gebieden te onderscheiden met uiteenlopende kans op overstroming. In deze gebieden worden specifieke inrichtingsmaatregelen getroffen – niet om de kansen op overstroming te verminderen, maar de nadelige gevolgen daarvan. De studie

Overstromingsrisicozonering in Nederland werkt dit idee uit voor de Hoekse Waard, IJsselmonde en het Eiland van Dordrecht. De gevaren en risico's lopen binnen deze gebieden zeer uiteen. Ridderkerk bijvoorbeeld heeft in potentie te lijden onder snelle en diepe overstromingen, terwijl Klaaswaal niets te duchten heeft.

Een andere recent rapport van het Planbureau voor de Leefomgeving analyseert de relatie tussen bedrijvigheid en leefbaarheid in 725 woonwijken, inclusief de Vogelaarwijken. Leefbaarheidsproblemen in een wijk zijn schadelijk voor de bedrijven die er zitten. De kans dat ze verhuizen, over de kop gaan of in hun groei geremd worden neemt toe met de mate van verloedering en overlast. Meer bedrijven in een wijk zorgen niet voor een verbeterde leefbaarheid, tenzij het gaat om kleine winkels. Die functioneren namelijk als ontmoetingsplek van wijkbewoners waardoor de sociale cohesie groeit. Je vraagt je wel af of zulke winkeltjes kunnen overleven. De afgelopen decennia hebben middenstanders immers massaal hun deuren gesloten. Misschien biedt een wekelijks wijkmarkt meer perspectief.

Nieuwe tijdschriften

Ruimte & Maatschappij. Vlaams-Nederlands tijdschrift voor ruimtelijke vraagstukken. Garant, vier keer per jaar, 80 pagina's, € 49 per jaar (studenten € 41,50); abonneren via www.garant-uitgevers.nl; *Plan Amsterdam*. Dienst Ruimtelijke Ordening; gratis abonnementen via planamsterdam@dfo.amsterdam.nl.

Ruimte & Maatschappij is naar eigen zeggen 'het enige wetenschappelijke tijdschrift binnen de ruimtelijke wetenschappen in het Nederlandse taalgebied'. Dat is natuurlijk afhankelijk van hoe je 'wetenschappelijk' en 'ruimtelijke wetenschappen' afbakt, maar het lijkt geen twijfel dat de artikelen in het blad langer, theoretischer en diepgravender zijn dan in *Geografie*, *Agora* en *Rooilijn*. *R&M* heeft Vlaamse wortels, maar richt zich op een Vlaamse en Nederlandse markt van vooral aan universiteiten verbonden auteurs en lezers.

De eerste twee nummers van het kwartaalblad bieden overwegend artikelen over stedelijke vraagstukken. Zo doen twee UvA-geografen verslag van een onderzoek onder gebruikers van het Museumplein. Toeristen en bewoners zijn wel tevreden, maar bestuurders willen *upgrading*. Hoe meer allure, des te meer geld er te verdienen is op dit plein met publiekstrekkers als het Rijks, Stedelijk, Van Gogh en het Concertgebouw. Terwijl de stad zucht onder de aanleg van de Noord-Zuidlijn, moet ook het Museumplein eraan geloven. Amsterdam leert het nooit, zou je zeggen.

Al langer bestaand, maar in een nieuwe vormgeving, is het tijdschrift *Plan Amsterdam*. In het blad, dat acht keer per jaar verschijnt, informeert de Dienst Ruimtelijke Ordening over de ontwikkelingen in de hoofdstad. Onmisbare bron voor Amsterdam-liefhebbers en nog gratis ook. In nummer 1 van 2010 schrijft Zef Hemel over de zoektocht naar nieuwe inspirerende vormen van stadsontwikkeling.

De mens als tovenaarsleerling

Egmond, K. van. *Een vorm van beschaving*. Christofoor, 294 p., € 24,50.

Als directeur van het Milieu- en Natuurplanbureau was Klaas van Egmond een centrale figuur in het milieudebat in Nederland. Journalisten interviewden hem graag, want hij kon prikkelende stellingen verkondigen. Na de fusie van het MNP met het Ruimtelijk Planbureau tot het Planbureau voor de Leefomgeving werd Van Egmond fulltime hoogleraar in Utrecht.

Zijn vermogen om scherpe uitspraken te formuleren komt ook naar voren in het boek *Een vorm van beschaving*. Aandelen-speculatie dient 'geen enkel maatschappelijk doel', het 'individuele egocentrische eigenbelang is de enige en uitsluitende drijfveer' van de speculant. Ongeremd consumentisme, aangejaagd door opdringerige reclame, moet het ook ontgelden, en wat te denken van luide muziek aan het strand die de branding onhoorbaar maakt. Natuurbeleving wordt er 'ondergeschikt gemaakt aan asociale en antisociale tendensen'. Cultureel verval alom: we gaan toe naar een samenleving waarin 'Bach en Beethoven alleen nog maar de achtergrond zullen vormen van de reclame voor laxemiddelen'. Nee, dan Zwitserland. Daar worden kinderen – althans volgens Van Egmond – nog verplicht een serieus muziekinstrument te leren spelen (geen blokfluit dus) en is in elk dorp een muziekwinkel te vinden.

Het knappe van *Een vorm van beschaving* is dat het niet bij elitair gemopper blijft. De uitwassen ziet Van Egmond als symptomen van een ontsporende samen-

leving. Hij analyseert die samenleving met een eigen denkmodel. De grondvorm is simpel: het bestaat uit twee elkaar kruisende assen. De eerste loopt van materialistisch naar idealistisch, de tweede van globalisering en uniformiteit naar regionalisering en diversiteit. Zo ontstaan er vier kwadranten, die elk een wereld- en mensbeeld voorstellen, een waardenoriëntatie uitdrukken. Het assenkruis komt in allerlei varianten voor in het boek, afhankelijk van de vraag welke maatschappelijke en ecologische problemen en tijdperken Van Egmond beschouwt.

De afzonderlijke wereldbeelden zijn op zich niet goed of fout. Negatieve gevolgen komen er pas als één wereldbeeld sterk gaat overheersen en eenzijdigheden worden uitvergroot. De ecologische crisis wijt Van Egmond vooral aan de dominantie van de materialistische dimensie (ten koste van de idealistische-geestelijke) en globaliserende ontwikkelingen (ten koste van

het kleinschalige, ruimtelijk gedifferentieerde). Dit leidt tot een maatschappij waarin geld de maat der dingen is, tot de overtuiging dat positivistische wetenschap en technologische vernieuwingen alle heil brengen, tot een blind geloof dat de markt de problemen kan oplossen. Een geloof dat Van Egmond veroordeelt. De mens is in zijn ogen een tovenaarsleerling geworden, die de krachten die hij zelf heeft opgeroepen niet meer beheerst en hoopt door een ultieme technologische vinding het tij te keren. Maar klimaatopwarming laat zich niet bestrijden met een arsenaal aan *geo-engineering* technieken.

Om een werkelijk duurzame wereld te realiseren, zegt Van Egmond, moeten we af van de overheersing door één wereldbeeld, weg van de eenzijdigheid, weg van de middelpuntvliedende krachten die ons steeds verder verwijderen van het heilzame midden. Besef dat de positivistische wetenschap een eenzijdig mechanisch en materialistisch

beeld van de wereld schetst. Herwaardeer de ideeën van denkers als Steiner en Jung. Geloof niet in nog meer marktwerking en laat de overheid haar sturende functie weer op zich nemen. Van Egmond is dan ook sceptisch over pleidooien van planologen voor netwerkplanning; zie bijvoorbeeld de in het januari- en februari-nummer van *Geografie* besproken publicaties van Luuk Boelens.

Een vorm van beschaving is een gaaf voorbeeld van een *grand theory*, een omvattend kader waarmee de hele (westerse) samenleving kan worden geanalyseerd. Niet alleen de hedendaagse, maar ook alle voorgaande en komende. Want, zegt Van Egmond, 'de toekomst laat zich raden'. De geschiedenis herhaalt zich namelijk, bekeken over termijnen van eeuwen en zelfs millennia. Er zijn vaste patronen te ontdekken in de volgorde waarin wereldbeelden elkaar aflossen. De hedendaagse beschaving bevindt zich in de zelfde fase als tweeduizend jaar geleden de Romeinse. Uiteindelijk wist het Oost-Romeinse Rijk (Byzantium) zich te redden door tijdig de stap te maken van een materialistisch-mondiaal naar een idealistisch-lokaal wereldbeeld. Het West-Romeinse Rijk zette die stap niet en ging ten onder. De westerse samenleving zou de Oost-Romeinse weg moeten kiezen. En misschien gaat dat nog lukken ook: zie de talrijke regio's en steden die niet meer wachten op mondiaal CO₂-beleid maar zelf aan de slag zijn om regionaal of lokaal een duurzame 'gedecarboniseerde' economie te realiseren. Lukt die stap niet, dan wacht ons het West-Romeinse lot. *Een vorm van beschaving* is een even ambitieus als speculatief boek, voor iedereen die even zijn buik vol heeft van specialistisch onderzoek op de vierkante centimeter.

Ben de Pater

Duurzaamheid: een kwestie van beschaving.